הדף היומי

מדרשת הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשת הדף היומי פ"ת"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת ברכות - דף לא

עיונים על הדף

תפילה מתוך כובד ראש.

מבואר במשנה ולאורך הסוגיא, שצריך אדם להיות בריכוז גבוה בזמן התפילה, כדי שלא יסיח דעתו, ואפילו דברי תורה יכולים להסיח דעתו.

האורחות חיים להרא"ש *(ביום הראשון)* מונה דברים "שיזהר בהם לסור ממוקשי מות ולאור באור החיים" באות *(כ)* אומר הרא"ש, "כשיגיע עת תפילה משלש תפלות שביום, יניח כל עסקיו ויתפלל. וראש כל הדברים שישמור את עיניו מכל דבר שאינו שלו".

למדנו מכך עומק התפילה שלא שייך שיאחז בתפילה בעוד שיש לו עסק כל שהוא בראשו. ומלבד מה שנזכר בגמ' שאף הלכה שאינה פסוקה יכולה להסיח דעת, וניתן להוסיף בדקדוק לשון קודשו של הרא"ש "יניח כל עסקיו" א"כ כלל אף ת"ת שהרי אף זה מוגדר כעסק כמבואר "לעסוק בדברי תורה".

ובדברי צריך לעיין, מה החיבור לסוף דבריו שישמור עיניו מכל דבר שאינו שלו. אמר לי מו"ר הגר"א עוזר שליט"א *(מורף סז)* ראש ישיבת לומזה בפ"ת, עיין בדברי רבינו יונה בברכות *(כב, ב מדפה"ר ד"ה צריך)* וז"ל "צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כלומר שיחשוב בלבו כאילו עומד בשמים ויסיר מלבו כל תענוגי העולם הזה וכל הנאות הגוף כענין שאמרו הקדמונים כשתרצה לכוין פשוט גופך מעל נשמתך ולאחר שיגיע לזאת המחשבה יחשוב ג"כ וכו'" עכ"ל.

מבואר בדברי הרבינו יונה שהתנאי לכוונה בתפילה שיסיר מליבו כל תענוגי העולם הזה וכל הנאת הגוף, כאשר יצרה לכוין בתפילה מחוייב מן המציאות שלא יהיה בליבו תענוגי העולם וכו', א"כ אפשר וזה ביאור דבריו של אדונינו הרא"ש באורחותיו, כדי שיהיה מכוין בתפילה יניח כל עסקיו וראש כל דבר שישמור עיניו מכל דבר שאינו שלו כדי שירחיק מעליו כל עניני העולם הזה הנקנים ע"י "עין רואה" וכו'. ונפלא.

ואולי ניתן לבאר ע"ז הדרך בעוד צד, יסוד התפילה "עומד לפני המלך" היינו אין לי מדילי מאומה, הכל של בורא העולם, ומידו הפתוחה הקדושה והרחבה, נבקש. כפי אמרם "פתח פי ואמלהו". א"כ ההתחלה לתפילה וההקדמה לה, שישמור את עיניו מכל דבר שאינו שלו, ויתפרש שהכל בכל מכל הרי הוא של קודשא בריך הוא, ואז נוכל להעתיר בתפילה.

מנהג שבירת כוס בנישואין.

לאחר הקידושין קודם קריאת הכתובה המבדילה בין קידושין לנישואין יש שנהגו לשבור כוס זכוכית. וכן הביא הרמ"א *(סי' תקס' סעי' ב' הל' ת"ב בדיני לעשות זכר לחורבן)* ויש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת החופה. והביאו בנו"כ שהוא הטעם בשבירת כלי בכתיבת התנאים.

המקור לכך הוא בגמ' לפנינו, שרב אשי עבד הילולא לבריה חזנהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא אייתי כסא דזגוגיתא חיורתא ותבר קמייהו ואעציבו. וכתבו תוס' *(ד"ה אייתי)* מכאן נהגו לשבור זכוכית בנישואין.

וכתב המהרצ"ח דאין בזה משום בל תשחית דהוי לצורך כדי שיהיו עצבין. וכן פסק במ"ב *(שם סק"ט)* ולפי המבואר בפרמ"ג *(א"מ סי' תקס' מש"ז סק"ד)* אולי יש שראוי לקחת קדרה שבורה ועיי"ש שדן בעדיפות זכוכית על כלי חרס וכו'.

בשל"ה כתב מי שעולה לגדולה או למעלה אז מתגרה בו השטן ע"כ תקנו לשבור הכוס בשעת החופה כדי לתת למדת הדין חלקה ועל ידי כן ועולתה קפצה פיה.

הרוקח כתב הטעם לפי שנאמר עבדו את ד' ביראה וגילו ברעדה במקום גילה שם תהא רעדה.

בל תשחית

כאמור שברו כוס כדי שהחכמים לא יהיו עצבים, והבאנו לעיל מדברי המהרצ"ח שהיות והיה הדבר לצורך אין דנים כאן מצד 'בל תשחית'.

אמנם הבן יהוידע ועוד שואלים, האיך עברו כאן על 'בל תשחית' ועוד אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, א"כ איך עברו על בל תשחית כדי להציל את הציבור מיראת שמים.

וביארו שמדובר שהיה כוס שבורה כבר, וזה מדוקדק לשון הש"ס ש'תבר קמייהו' לפני החכמים היה נראה כביכול ששובר כוס, אבל למעשה הכוס כבר היתה שבורה ולא ראויה לשימוש.

באדרת אליהו הוסיף, שיכול להיות שאחז את הכוס בצורה שהביאה לנפילה, ולא שבר ממש. ועוד ביאר בחדש האביב ועוד, שהיות ומבואר בתוס' בשבת ד,א שבאופן שהעובר על איסור לא עשה כן בפשיעה, לא נאמר הכלל שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, אלא יכול להציל את חברו ע"י שעובר על איסור קל.

ועוד, בעצם המעשה של שבירת הכוס יש לדון בה 'בל תשחית', אם המטרה היא בשבירת הכוס, אמנם המעשה הנעשה אין הוא 'שבירה', אלא מניעת חבר מעוון, א"כ זה שימוש אמיתי, זה שמחה של הצלה מחטא, א"כ לא דנים כאן מצד בל תשחית, אלא מצד שמחה של מצוה.

וכידוע ישנו פולמוס גדול בענין שריפת בגדים בלג' בעומר על ציונו של הרשב"י, שיש שנהגו לשרוף בגדי שיראים מיוחדים וראויים, ונהרות דיו נכתבו בענין בין גדולי ישראל בדורות האחרונים, אמנם בשו"ת תורה לשמה *(סי' ת)* הוכיח אף מסוגיא דידן, שהרי דבר שנעשה לצורך אין בו משום בל תשחית, ולכבוד התנא האלוקי יש בזה שמחה של מצוה ואין בזה בל תשחית, ויש הרבה שחלקו.

כתב ספר החינוך *(מצוה תקכט)* שורש המצוה ידוע, שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה.

סיכום הדף

נושא היום: תפילה מתוך כובד ראש. ריבוי שמחה. דברים הנלמדים מתפילתם של דניאל וחנה.

פרק חמישי - 'אין עומדין'

תפילת שמו"ע צריכה להיות מתוך כובד ראש והכנעה. **הנהגת החסידים** הקדמונים שהיו שוהים שעה קודם התפילה כדי לכוון ליבם. **באמצע שמו"ע** אפילו המלך שואל בשלומו או נחש כרוך על עקבו, לא יפסיק.

המקור לתפילה בהכנעה, **למסקנא לרנב"י** "עבדו את ד' ביראה וגילו ברעדה". *(ר"א למד "והיא מרת נפש" ונחתה, שחנה התפללה בהכנעה מחמת צרתה. רבי יוסי ברבי חנינא למד "ואם ברוב חסדך וכו' ביראתך" ונחתה שדוד המלך היה מתפלל בהכנעה גדולה מאוד. לרי"ל "השתחוו לד' בהדרת קודש" ונלמד ב'חרדת', ונחתה שאפשר לבאר 'בהדרת' והכוונה ללבוש בגדים מהודרים לתפילה כמנהגו של רב יהודה)*

"**וגילו ברעדה**" **ביאר רב אדא בר מתנא בשם רבה**, בזמן גילה צריך להיות ברעדה, **ואם** מוכח שלא פורק עול מחמת דבר אחר מותר להיות בגיל, **כמעשה שרבה** היה בשמחה גדולה **ואביי** שאלו, וביאר לו שיש לו תפילין המוכיחות על עול בוראו. **וכן רבי זירא** היה בשמחה גדולה, וביאר לרבי ירמיה שהתפילין מוכיחות.

מר בנו של רבינא ערך חתונה לבנו, וראה את החכמים שמחים מאוד, שבר כוס זכוכית בשווי של 400 זוז, ונעשו עצובים. **כעין זה רב אשי** שבר בחתונת בנו כוס זכוכית לבנה [1], ונעשו עצובים.

אמרו החכמים לרב המנונא זוטי בחתונתו של מר בנו של רבינא, שישיר להם, אמר להם אוי עלינו שעתידים למות, **שאלוהו** מה להמשיך בשיר זה, **אמר להם**, היכן התורה והמצוות שיגנו עלינו.

אמר ריו"ח בשם רשב"י, אסור לאדם למלא פיו צחוק בעוה"ז, שנאמר "אז ימלא שחוק פינו", וזה הזמן "שיאמרו בגוים הגדיל ד' לעשות עם אלה". **אמרו על ר"ל** שמאותה שעה ששמע הלכה זו מפי ריו"ח לא מילא פיו שחוק.

מבואר בברייתא, שאין עומדים להתפלל מתוך דבר שמטריד את האדם כעיון בדברי תורה, או הלכה שאינה ברורה, ועומדים מתוך הלכה פסוקה, **כגון**, **א. לאביי**, **דברי רבי זירא** שבנות ישראל החמירו על עצמם בראוה דם כל שהוא מונה שבעה נקיים כזבה גדולה. **ב. לרבא**, **כדברי רבי הושעיא**, שניתן להערים על חיוב מעשר אם יכניס תבואה לצורך בהמתו. **ג. וי"א**, **אמר ר"ה בשם זעירא** המקיז דם בהמה של קודש לפני שחיטה, אסור בהנאה ויש בזה מעילה [2]. **רוב החכמים** נהגו כדברי המשנה שהיו מתפללים מתוך כובד ראש אפילו לא היה בידם הלכה פסוקה [3]. **אמנם רב אשי** נהג כדברי הברייתא להתפלל רק מתוך הלכה פסוקה.

אין מתפללים אלא מתוך שמחה של מצוה *(ולא מתוך קלות ראש, עצבות, שחוק, שיחה).*

אדם נפרד מחברו מתוך דבר הלכה, שכן הנביאים סיימו את הנבואות בדברי שבח ותנחומים. **וכן למד מרי בנו של ר"ה בנו של רב ירמיה בר אבא**, שהנפרד מחברו יפרד מתוך דבר ומתוך כך זוכרהו. **רב כהנא** ליוה את רב שימי בר אשי, ושאלו האם נכון שהדקלים המצויים באותו מקום נמצאים מזמן אדם הראשון, **אמר לו** הזכרת לי את דברי **רבי יוסי ברבי חנינא** שדרש "בארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם" כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון שתתיישב, כך היה, ואם לא, לא התיישבה. **רב מרדכי** ליוה את רב שימי בר אשי, מרחק של מהגרוניא עד בי כיפי או עד בי דורא.

המתפלל צריך לכוון ליבו לשמים, **ביאר אבא שאול** "תכין ליבם תקשיב אזנך".

אמר רבי יהודה, מנהגו של ר"ע שהיה ביחיד התפלל בארוכה עד שמצאו בצד אחר ממה שנעמד [4]. **אבל בציבור** היה מקצר מחמת טורח הציבור.

דברים שלמדנו מתפילתו של דניאל: **א.** אמר רבי חייא בר אבא, צריך להתפלל בבית שיש בו חלונות. **ב.** יתפלל אדם ג' פעמים ביום. **ג.** דניאל נהג כך עוד לפני שהגיע לגולה. **ד.** יתפלל כנגד ירושלים. **ה.** צריך לחלק את ג' התפילות לערב ובוקר וצהרים.

מחנה למדנו שלא יתפלל בקול אלא בלחש. **משלמה המלך** למדנו, השבח קודם לבקשת הצרכים. ולא מבקש קודם. ואחרי התפילה יכול לבקש אפילו כסדר יוה"כ. **וכן אמר רב חייא בר אשי בשם רב**, אפילו שמותר לבקש ב'שומע תפילה', מ"מ אחר התפילה יכול לבקש כסדר יוה"כ.

אמר רב המנונא, הרבה הלכות תפילה *(ועוד הנהגות)* ניתן ללמוד ממעשה חנה, **א.** צריך לכוון **ליבו** "מדברת על ליבה". **ב.** המתפלל **יחתוך** בשפתיו "שפתיה נעות". **ג.** אסור **להגביה קול**, וקולה לא ישמע. **ד. שיכור** אסור להתפלל "ויחשבה עלי לשיכורה". **ה. לר"א**, ממה שעלי פנה אליה "עד מתי תשתכרין" **למדנו** שהרואה בחברו דבר שאינו הגון [5], צריך להוכיחו. **ו.** חנה טענה "ותען חנה וכו'" **לעולא או רבי יוסי ברבי חנינא**, לא חכם אתה בדבר הזה שלחינם אתה חושדני. **וי"א** שאמרה בלשון שאלה האם אין לך רוח הקודש לראות שאיני שיכורה אלא קשת רוח. **ז. אמר ר"א**, אדם החשוד **יש לו** להעמיד את החושד על האמת "יין ושכר לא שתיתי". **ח. לר"א**, המתפלל מתוך שיכרות **כאילו עבד ע"ז** "אל תתן את אמתך לפני בת בליעל". **ט.** ממה שעלי **ענה וברך** "ויאמר לכי לשלום, ואלקי ישראל יתן את שלתך", **למד ר"א** שהחושד בחברו צריך לפייסו ולברכו. **י. אמר ר"א**, לראשונה נקרא הקב"ה בשם **'צבאות'** ע"י חנה "ותאמר ד' צבאות", שטענה מכל צבי צבאות שבראת, קשה לך לתת לי בן אחד. **יא. אמר ר"א**, אמרה חנה "אם **ראה תראה**", אם תתן לי בן טוב, ואם לא אלך ואתייחד ואצטרך לשתות מי סוטה, **והרי** כתבת בתורה שאם נמצא האשה נקיה מעוון יהיה לך זרע. **וביאור זה** מתבאר **לשיטת רבי ישמעאל** שאם היתה עקרה נפקדת. ולא מתבאר **לשיטת ר"ע** שביאר שיש כאן ברכה, אם יולדת שחורים תלד לבנים וכו'. **יב. אמר רבי יוסי ברבי חנינא**, נאמרו ג' פעמים לשון 'אמתך' "בעני אמתך, ולא תשכח את אמתך, ונתתה לאמתך" **שאמרה חנה** יש ג' דברים שאשה נבדקת בהם או מודבקת בהם, ביחס למיתתה והם **'נדה' 'חלה' 'הדלקת הנר'**, ולא ערבתי על אחד מהם. **יג.** חנה ביקשה **'זרע אנשים' לרב**, חשוב בין אנשים. **לשמואל**, שימשח שני אנשים למלוכה והם שאול ודוד. **לרי"ח**, ששקול כנגד שני אנשים והם משה ואהרן ששקולים כנגד שמואל. **ולרבנן**, אדם שאינו משונה, כדברי רב דימי, שיהיה לא גבוה מאד ולא נמוך מאוד לא קטן לא גדול וכו'.

לאחר שנולד שמואל וחנה הביא אותה לשילה, **א. "הנצבת עמכה" אמר ריב"ל** מכאן שאסור לישב בד' אמות של המתפלל [6]. **ב. "אל הנער הזה התפללתי" אמר רבי אלעזר**, חנה ואקנה הביאו פר, אמר להם עלי שיקראו לכהן, אמר שמואל שהרי שחיטה כשרה בזר ממה שנאמר כהנים רק משעת קבלת הדם, **עלי אמר**, נכון הדבר אבל התחייב בנפשו כיון שהורה הלכה בפני רבו [7]. **ביקשה חנה רחמים**, אמר לה עלי, אתפלל ויהיה לך בן גדול ממנו, אמרה לו "אל הנער הזה התפללתי". **ג.** "וחנה **מדברת על ליבה**", ביאר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא, אמרה חנה להקב"ה בראת אדם בעל איברים, דדים הללו שנתת על ליבי למה הם, **תן לי** בן ואניק בהן.

עוד נזכר בשם ר"א בשם רבי יוסי בן זמרא, היושב בתענית בשבת [8] **אמנם** קורעים לו גזר דין של שבעים שנה, **אבל** נפרעים ממנו על שישב בתענית בשבת, **ותקנתו** שיתענה לאחר שבת על מה שהתענה בשבת.

אמר רבי אלעזר ממה שנאמר "ותתפלל על ד'" **מלמד** שהטיחה דברים כלפי מעלה.

הארות:

[1] בתוד"ה אייתי, נקטו שזה המקור לשבור כוס זכוכית בנישואין. [2] אמנם מצאנו שמכרו דם לגננים ואין בזה מעילה, היינו דוקא לאחר זריקה. תוס' ד"ה המקיז. [3] הביאו תוד"ה רב אשי, מדברי הירושלמי שעוסק בצרכי ציבור כעוסק בד"ת. [4] מסקנת תוד"ה ומוצאו, שאלו הכריעות שכרע ר"ע בתוך כדי הברכות ולא בסופם או בתחילתם, ומכאן נהגו שבימים נוראים כורעים בזוכרנו וכו' וזוקפים לפני סוף הברכה. [5] במקום שיש איסור תורה הדבר פשוט שהרי 'הוכיח תוכיח'. [6] אם עוסק בק"ש וכד' מותר לשבת, תוד"ה מכאן ע"פ תשובת הגאונים. [7] ביארו תוד"ה מורה, עדיין לא למד ממנו אבל היה גדול הדור. [8] ביארו תוד"ה כל, הכוונה לתענית חלום.